

Curs d'economia bàsica. Diners per a tothom!

Impartit Susana Martín Belmonte, economista independent, escriptora i professional de l'economia digital.

Organitzat per l'Ecoarxa del Bages i l'Espai de Recursos Agroecològics a l'Escola Agrària de Manresa els dies 7, 14, 21 i 28 de març de 2014.

Introducció

Definició d'economia

Històricament hi ha hagut varies definicions del concepte d'economia.

- L'economia és la gestió dels recursos escassos.
- *L'economia com a ciència és irreal, i presa com a guia pràctica resulta ser una mica enganyosa. És un element, molt important, d'una disciplina més àmplia, la ciència del poder - Bertrand Russell.*

El mercat

El mercat és una de les organitzacions econòmiques, no la única, però la única contemplada per l'economia acadèmica.

- Veure el llibre *La gran transformació* de Karl Polanyi per a una descripció de diferents organitzacions econòmiques.

Per exemple, han existit societats basades en l'economia de la donació (que no de la gratuïtat) on els individus que més donaven a la societat eren recompensats no amb béns sinó amb prestigi.

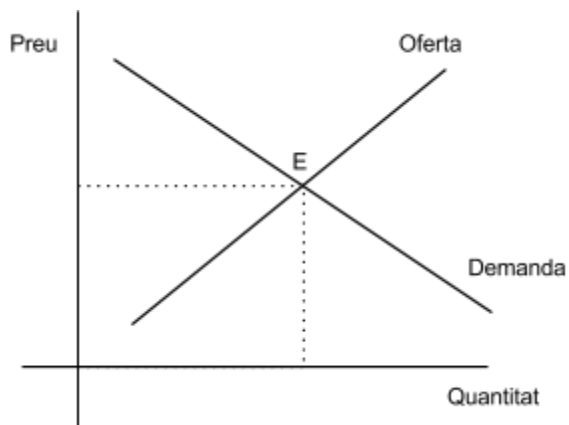
Al definir què signifiquen els conceptes que representen els objectes d'estudi per a l'economia ja estem introduint una forta càrrega ideològica.

- Veure el llibre *La economía en evolución* de J.M. Naredo per a una descripció de l'evolució del significat de les categories o conceptes en economia.

Hem d'entendre l'economia com un sistema dins un sistema més gran que és la societat humana, i que al seu torn forma part de l'ecosistema natural. L'economia clàssica ho sol entendre al revés, com si la globalitat de l'ecosistema forma part de l'economia, a vegades anomenada externalitats.

El model neoclàssic

El model neoclàssic, l'ortodox i base de l'economia acadèmica, consisteix en considerar que existeix un mercat per a cada mercaderia representat per la figura:



On el punt E és l'equilibri entre oferta i demanda i és doncs a quantitat i preu que té aquell bé. El model neoclàssic considera que per a cada bé existeix un mercat d'aquest tipus, sense distinció del tipus de bé i sense fer esment de l'evolució temporal.

En particular els diners es consideren un bé més amb idèntic comportament que els demés i no es consideren un element distingit en l'economia.

Marx: L'evolució dels sistemes econòmics i l'acumulació

Marx considera l'evolució dels sistemes econòmics segons el procés:

$$D \Rightarrow M \Rightarrow D'$$

On D és el capital en diners inicial, que es converteixen en mercaderies per a ser venudes i convertir-se novament en diners D', amb $D' > D$. El procés llavors torna a començar permetent l'acumulació.

- Marx considera que l'acumulació inicial es deu a un abús de poder i això justifica la revolució proletària.
- Seguint aquesta evolució, arriba un moment en que ja no es pot vendre més quantitat de la mercaderia M i apareix una crisi de sobreproducció.
- Llibre *El Capital* de Marx disponible a <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/bas/es/marx-eng/capital.htm>

Keynes: La política monetària

Seguint amb la mateixa interpretació del cicle $D \Rightarrow M \Rightarrow D'$ de Marx, Keynes es pregunta com solucionar les crisis de sobreproducció a través de la política monetària. La seva major aportació és el que es coneix com a efecte multiplicador:

- Si s'augmenta la demanda agregada (la suma de tota la demanda efectiva de la societat, el total que es gasta en un moment determinat), llavors l'augment de la renda és més gran que l'augment de la demanda. Això és cert (només!) en economies amb perspectives de creixement, ja que aquest primer augment de la demanda fa augmentar la renda dels venedors que al seu torn poden augmentar la seva demanda efectiva i comprar més, etc.
- Aquesta demanda agregada es pot augmentar de dues maneres des de les institucions públiques:

- Fent despesa pública, encara que sigui endeutant-se.
- Intervenint el mercat del diner, regulant per exemple el tipus d'interès.

Algunes definicions

PIB

Import monetari en la producció de béns i serveis de demanda final d'un país davant un període que sol ser un any.

$$\text{PIB} = C + G + I + (X - M)$$

on:

C = Consum de les famílies

G = Consum del govern

I = Formació bruta de capital fix

X-M = Exportacions menys importacions

És el total de la producció consumida o exportada. Per exemple, la maquinària per a fabricar pa no compta.

Inflació i deflació

Inflació: Pujades generalitzades de preus.

Deflació: Baixades generalitzades de preus.

IPC: Mesura la inflació avaluant la variació de preus d'una cistella de béns de consum. Els béns d'inversió no compren a l'IPC i per exemple, les bombolles especulatives no s'hi veuen reflectides.

- Al 2002 l'habitatge es va treure de la cistella de l'IPC i per això l'índex no va reflectir l'escalada de preus immobiliaris.
- La deflació comporta contracció econòmica ja que la gent s'espera a consumir preveient una baixada de preus.

Equació quantitativa del diner

$$P \cdot Q = M \cdot V$$

on:

P = Preu dels productes.

Q = Quantitat venuda dels productes en un període.

M = Massa monetària, quantitat total de diners en circulació

V = Velocitat de la moneda, quantitat de vegades que els diners canvien de mans en un període.

- Generalment els diners que es gasten a l'economia real es mouen a la mateixa velocitat.
- Els diners gastats en actius especulatius es mouen, en canvi, a una velocitat molt variable. Per exemple, la crisi immobiliària ha fet baixar molt la velocitat del diner en aquest sector.

Productivitat

És la relació entre la producció de béns i les hores de treball invertides.

$$\text{Productivitat} = \text{Quantitat producte} / \text{Hores de treball}$$

Per poder comparar diferents productes, es mesura la quantitat de producte en diners. Però això fa que una baixada de preus (per exemple per una millora tecnològica) pugui fer baixar l'índex de productivitat.

Factors de producció

Podem dividir els factors de producció en:

Terra: recursos naturals.

Capital: maquinària, instal·lacions, diners.

Treball: mà d'obra

- Hi ha variants d'aquesta descripció. Últimament per exemple es porta considerar el capital humà.

Llei de rendiments decreixents del capital

El rendiment del capital tendeix a caure a mesura que augmenta el capital fix instal·lat.

Exemple: En un poble hi ha una demanda de 150Kg de pa, i només hi ha un forn que en produeix 100kg. Si obre un segon forn amb capacitat per 100kg, el benefici dels dos forns cau. Si n'obre un tercer, encara més. Sempre arriba un moment en que l'obertura d'un nou establiment implica la quebra d'alguns dels existents.

- Arran de les polítiques keynesianes dels últims anys, s'ha invertit molt en instal·lació de capital productiu i això ha fet que el seu rendiment sigui mínim.

Part III: La crisi i la "ciència" econòmica

Els economistes que van predir la crisi van observar la bombolla de deute en el primer món. En el cas espanyol, era bàsicament un deute privat basat en actius especulatius (p.ex. actius immobiliaris). En aquest cas, el preu pot baixar de cop perquè no hi ha demanda real ni previsió de guany especulatiu i explota la bombolla. Automàticament el crèdit es queda sense recolzament.

- Actualment el deute ha passat de mans privades a estatals, a través dels rescats bancaris.

Conclusió: S'han otorgat malament els crèdits.

Com evitar noves crisis bancàries?

- Finançar l'economia productiva.
- No finançar l'economia especulativa.

Observació: Japó 1988-2000 (Richard Werner 2009)

Els crèdits a l'economia productiva van aparellats amb el PIB, d'on se'n dedueix que la velocitat del diner en economia productiva és constant. Així doncs, segons l'equació quantitativa del diner, $P \cdot Q$ és proporcional a M , la massa monetària.

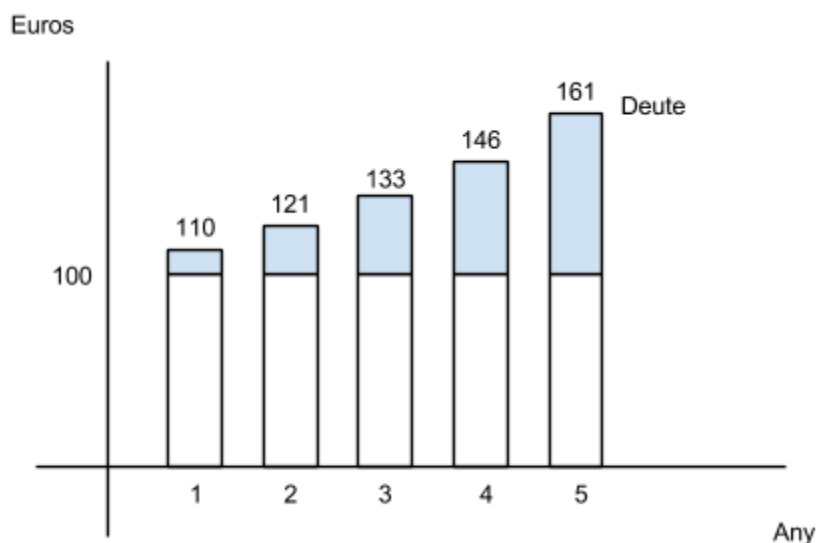
La velocitat no és constant si també tenim en compte l'economia especulativa.

El sistema monetari

Els diners es creen pel sistema bancari mitjançant el crèdit. No es transfereix diner de l'estalviador a l'emprenedor, sinó que realment els bancs creen del no res els diners que es donen a crèdit.

Exemple: Suposem un poble que comença a l'any 1, i que necessita de 100€ en total per a poder fer les seves transaccions. En aquest cas els bancs creen 100€ mitjançant crèdits i els reparteixen per la gent del poble. Suposem que els crèdits són el 10% d'interès a retornar a un any. L'any a sobre el poble ha de donar 110€ als bancs, que no existeixen perquè només n'han creat 100. Llavors els bancs atorguen crèdits per valor de 110€ per a que puguin ser tornat el deute i l'interès i el poble segueixi disposant dels 100€ que necessita. A l'any 3, els bancs han de donar crèdits per tornar el deute de 110 més els interessos, total 121€, i així successivament.

D'aquesta manera el deute cada vegada és més gran: cada vegada hi ha més diners, i com més n'hi ha més en falten



Donat que cada any hem de tornar el deute i els interessos mitjançant crèdits nous, hem de crear beneficis nous i per tant hem de créixer econòmicament. Quan no és possible créixer

econòmicament (sobreproducció, manca de recursos, etc.) no podem tornar els crèdits i hem de cedir als bancs les nostres propietats, empreses etc.

- El sistema té perdedors per disseny.
- La creixent desigualtat és per disseny del sistema monetari.

S'ha utilitzat la metàfora del joc de les cadires, on tothom va ballant al voltant d'una rotllana de cadires i quan para la música (s'atura el creixement i el crèdit), tothom busca una cadira (torna el seu deute) però és clar que no tothom podrà fer-ho perquè hi ha menys cadires que persones (hi ha més deute que diners per tornar-lo).

El sector polític depèn del sector financer per a que doni crèdit a l'economia que sinó entra en recessió. Tots els polítics es veuen obligats a afavorir el creixement del PIB per sobre de tot, ja que en cas contrari s'atura el crèdit i això provoca recessió i pobresa.

Per tant, l'eliminació del mecanisme de creació del diner a partir de crèdits amb interessos és condició necessària per a poder efectuar tota mena d'altres tipus de polítiques que no estiguin segrestades pel sector financer. És el primer que cal fer per poder canviar la dinàmica injusta del sistema.

- A les facultats d'economia no es sol ensenyar clarament com es crea el diner i quines implicacions té.

Riquesa i valor

Els factors que donen valor a un bé o servei són dos: la **utilitat** i la **escassedat**. Quelcom té valor quan es pot monetitzar, vendre. Aquest és el concepte que l'economia té del valor.

La riquesa està relacionada amb l'abundància, el benestar. Quan es crea valor, doncs, és o bé perquè es crea utilitat (i per tant riquesa) o bé perquè es crea escassedat mitjançant barreres d'accés a certs béns (i en aquest cas es destrueix riquesa).

En un sistema amb necessitat de créixer (en valor) indefinidament, és moltes vegades necessari crear escassedat artificial a través d'incloure en el mercat elements que abans no hi eren. En són exemple la privatització de l'aigua o la cura de les persones dependents.

- Sembla que a l'augmentar el PIB augmenti la riquesa, però no té perquè ser així. Així doncs el PIB no és un bon índex de la riquesa d'un país.

Resum dels problemes del sistema financer i monetari actual

Característica: creació monetària per deute amb interès.

- Creixement econòmic impertiu
- Crisis periòdiques
- Desigualtat social
- Impossibilitat de regular el sistema financer
- Acaparació per part del sistema financer

S'ha canviat la constitució espanyola garantint el pagament del deute per atraure els capitals. Això és un exemple extrem de forma de govern amb objectiu de que flueixi el crèdit per sobre de qualsevol altra consideració.

Distribució de la renda

Aquest és un concepte important en economia política. La renda que produeix l'activitat productiva es reparteix entre els següents actors:

- Capital, els inversors o propietaris de l'empresa, espai, maquinària.
- Treballadors, de l'empresa.
- Consumidors, que finalment compren la producció.

Exemple: Si en una fàbrica s'augmenta la productivitat per un avanç tecnològic, aquest augment pot revertir en el capital (el propietari obté més beneficis), en els treballadors (aquests treballen menys hores o són més ben pagats) o bé en els consumidors (pequena baixa el preu del producte).

Distribució de la renda en el Capitalisme

- Consumidor: guanya si hi ha lliure competència o en monopolis naturals regulats.
- Capital: guanya si té la capacitat de controlar el mercat. Per exemple, amb capacitat de finançament. Guanya també amb la lliure circulació de capital, al poder localitzar la producció on les condicions li siguin més favorables.
- Treballadors: guanyen si hi ha llei sindical o regulació estatal, sempre i quant la producció no es pugui deslocalitzar fàcilment.

Amb lliure circulació de capitals la capacitat de regulació de la distribució de la renda es veu molt limitada.

Observem dades dels Estats Units entre 1964 i 2008 on es veu que la productivitat ha augmentat però el preu de l'hora treballada en canvi s'ha mantingut estable.

Distribució de la renda en favor del sistema financer.

La renda ha anat augmentant progressivament en el sector financer. Tenim les següents dades sobre la distribució de la renda als EEUU de les darreres dècades:

- Anys 50: 90% altres sectors
10% sector financer
- Anys 90: 78% altres sectors
22% sector financer
- 2000-05: 64% altres sectors
34% sector financer

Observem a més que la partida pressupostària per pagar els interessos del deute en l'administració pública és cada cop més gran.

El diner

Les funcions dels diners són:

- Mitjà d'intercanvi: com a contrapartida a rebre un bé o servei.
- Unitat de mesura: per posar preu als béns o serveis.
- Dipòsit de valor.

Reconeixem dos tipus principals de diner:

- Diner com a reconeixement de deute
Suposem que jo li demano un sac de patates a un veí, amb la promesa de que les hi tornaré el mes que vé, i li dono un paper per escrit amb el compromís. El veí, en comptes d'esperar a que li torni es patates, canvia aquest paper amb un altre veí per un sac de pastanagues, etc. Aquest paper, que és un reconeixement de deute, fa la funció de diner.
- Diner com a mercaderia comodí.
L'or era fins a mitjans de segle passat el principal mecanisme de diner.

El diner de curs legal ha anat passant progressivament de diner mercaderia comodí (l'or) fins a diner basat en el deute. Avui dia els euros es creen en el moment que es contrau un deute amb una entitat financera. En canvi, però, es gestiona i s'estudia com si fos una mercaderia comodí, com quan era basat en l'or.

- Aquesta setmana el banc d'Anglaterra ha emès un informe reconeixent per primera vegada que el diner és un reconeixement de deute.

El poder del diner i del crèdit

Els poders del diner són:

- Comprar coses
- Decidir què farà la societat col·lectivament (inversió)
- Especulació

És a dir, qui disposa d'accés privilegiat al diner, no només pot consumir més, sinó que també té la capacitat de decidir (a través d'escollir què financia i què no) quines són les empreses que la societat durà a terme. Finalment, qui disposa d'accés al diner té la capacitat d'especular.

Tenim la següent contradicció:

- La inversió la fan els bancs perquè són els que controlen els diners de forma absolutament privada, com si es tractés d'una mercaderia.
- Però el diner és reconeixement de deute i per tant el risc és compartit.

Amb diner del tipus reconeixement de deute, la decisió de què es financia i què no no té perquè estar en mans privades. S'atorga als bancs un poder que no els correspon.

Què és el diner?

- És un acord social
- És un vincle social

Hem de ser capaços d'identificar les normes que acceptem implícitament al fer ús de la moneda.

En la mesura que canalitzem l'economia real a través d'una moneda paral·lela, podem reescriure les regles de funcionament del mercat.

Tipus de diner II

- Diner mercaderia (or)
- Diner representatiu ($1\$ = 1$ or)
- Diner fiducitari ($1\$ = 0.5$ or) Fiat ($1\$ = 0\%$ or)
- Diner deute (el creat pels bancs privats)
- Diner estatal (el creat pels estats a través dels bancs centrals)

Moneda paral·lela

Hi ha més de 4000 monedes paral·leles diferents arreu del món, de diferents tipus:

- Recolzades pe diner convencional
- Recolzades per reconeixement de deute
 - LETS (crèdit mutu)
 - Crèdit comercial
 - Assegurat
 - Recolzat per pagarés

